

szürke és téglaszínű kézzel formált kerámiatöredékek kerültek elő.

VÁRI ANITA

41. Battonya, Tompa-puszta, Belák-tanya (KÖH 77267)

(Békés megye) B, Sza

2009. október 17-én helyszíni szemle során Tompa-pusztán a Száraz-ér és a mezőhegyesi határvonal között, egy lefolyástalannak látszó, mintegy 550 m hosszan mélyülő mederszakasz Ny-i, DNy-i partján új régészeti lelőhelyet lokalizáltam, melynek teljes kiterjedése egyelőre bizonytalan. Területén bronzkori és szarmata kori kerámiatöredékeket lehetett gyűjteni.

SZATMÁRI IMRE

42. Battonya határa

(Békés megye) B, Szk, Sza, Á

A MOL Dombegyház-DNy-7 jelű kút termelésbe állításához tervezett kútbekötő gázvezeték nyomvonalán 2009 tavaszán három helyen végeztünk régészeti megelőző feltárást.

Kovácsházi fasor (KÖH 60034): Battonyától ÉNy-ra, a mezőkovácsházi műúttól Ny-ra, a műúttól kb. 500 m-re lévő, É felé, a Hármashatár irányába húzódó fasortól K-re mintegy 300 m hosszan, kb. 130 m szélességben terül el a lelőhely, amely a tőle D-re, DK-re lévő, lefolyástalannak látszó mélyedésre támaszkodik. A tervezett vezeték nyomvonala 170 m hosszúságban érintette a régészeti lelőhelyet. A gázvezeték nyomvonalán 1025 m²-en kutattunk, 19 késő szarmata településobjektumot tártunk fel. Többségük különböző méretű, kerek alakú gödör. Egy boltíves kemence részletét is feltártuk. Az objektumokból többnyire szürke, korongolt edénytöredékek, többek között hombár, meredek falú tál, különböző méretű korsó és fazék darabjai kerültek elő, viszont néhány gödörben római festett, díszített korsótöredékeket is találtunk. Az egyik gödörből bronzhuzaldarabok kerültek elő, amelyek egy karkötő részei lehettek.

Tompa-puszta VIII. (KÖH 28948): A lelőhely a Száraz-ér Ny-i partján, egy szinte négyszög alakú teraszos kiemelkedésen található, kiterjedése kb. 250×200 m. A tervezett vezeték nyomvonala hozzávetőlegesen 260 m hosszan keresztezte a lelőhelyet. A gázvezeték nyomvonalán 3127 m²-en kutattunk, 3 bronzkori, 57 szarmata, 7 Árpád-kori településobjektumot, ill. 6 szkíta sírt és egy Árpád-kori csontvázat találtunk. Ez utóbbi egy korábbi szarmata gödörből került elő, valószínűleg beledobták. A településobjektumok között 3 Árpád-kori sütőfelületet sikerült feltárnunk, ebből kettőnek az alja kerámiatöredékekkel volt kirakva. Az Árpád-kori kerámia többsége korongolt fekete, vagy téglaszínű, vonalkötegekkel díszített darabok voltak, ill. fenékbélyeggel ellátott töredékeket is találtunk. A további objektumokból, amelyek árkok és változatos formájú és méretű gödrök voltak,

nagyobb részt szarmata, korongolt téglaszínű és szürke kerámiatöredékek kerültek elő. A bronzkori gödrökben bütykökkel díszített kerámiát találtunk.

A szkíta sírok között kettő D-É, kettő DNy-ÉK, egy Ny-K tájolású volt, ill. a leggazdagabb temetkezésben pontosan nem lehetett megállapítani a tájolást, mivel teljesen feldúlták. A sírok többségébe 1-2 edényt helyeztek, főként a nyújtott vagy felhúzott lábbal oldalt fekvő helyzetű halott válla mellé. Az egyik szarmata gödörben karcsonok kerültek elő egy bronz karkötővel. A leggazdagabb sírban 1 felhúzott fülű bögrét, 1 fekete palack formájú edényt, 1 behúzott peremű tál, 1 őrlőkövet, 1 bordázott agyaggyöngyöt, borostyán- és üveggyöngyöket, ill. egy poncolt díszítésű aranylemezt találtunk. Ennek a sírnak a közelében lévő másik sírból, amelyben a csontváz erőteljesen zsugorított helyzetben feküdt, Kaori-csiga gyöngyök kerültek elő díszített orsó-gombbal. Ezek a sírok a feltárt területet két részre osztó egykori folyómedertől Ny-ra helyezkedtek el.

Az Árpád-kori csontváz ÉNy-DK tájolású, és egy szarmata gödörből került elő. A váz mellett egy 11. századi Szent László korabeli ezüst obolust találtunk.

MEDGYESI PÁL

43. Bácsborsód határa

(Bács-Kiskun megye) U, B, Sza, Á

2009 őszén az Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság megbízásából szisztematikus terepbejárás keretében felmértük a tervezett „Bácsborsódi II. számú tározó” területét, és annak kb. 3 km²-nyi közvetlen környezetét. Bácsborsód az észak-bácskai löszplató és a Duna-Tisza közti homokhátság találkozásánál fekszik Bajától DK-i irányban. A tározó a Kígyós-ér árterületén létesül. Az elvégzett terepbejárás során 13 új régészeti lelőhelyet („Víz-tározó II. 1-13.”) és több régészeti érdekű területet regisztráltunk.

Az alacsony fekvésű, valószínűleg az ártéri gazdálkodás előnyeit kihasználó területen két őskori, valószínűleg kora neolitikus településnyom volt (KÖH 73919, 73929). Egy általánosan a bronzkorba sorolható (73913) és egy késő bronzkori urnamezős (73933) településrészt regisztráltunk. Pontosabban nem meghatározható őskori lelőhely 1 volt (73925).

Bácsborsód környéke kiemelt szerephez jutott a szarmaták idején, a késő római korban, hiszen jelentős kereskedelmi út (Dunaszekcső (Lugio)-Szeged irány) haladt át ezen a területen, és ennek köszönhetően a közelben sorra kerülnek elő gazdag temetőrészletek, melyek közül a madarasi temető régészeti feltárása a legjelentősebb. Intenzív szarmata jelenlét sejtethető 5 bácsborsódi lelőhelyen (73917, 73921, 73929, 73933, 73935). A temetkezési halmoknak tűnő határozott kiemelkedések (73927, 73937) esetében csak további kutatások, geoarcheológiai fúrások igazolhatják mesterséges voltukat és rokonításukat pl. a Vaskútról ismertekkel.

Bácsalmás és környéke a Szent István korában szervezett Bodrog vármegyéhez tartozott, melynek területén kicsiny falvak tucatja virágzott. Nagyobb részük az 1241–42. évi tatárdúlás idején elpusztult. Árpád-kori településnyomokat a vizsgált területen 3 helyen találtunk (73917, 73921, 73931). A neolit megtelepedéshez hasonlóan valószínűleg az ártér adta erőforrásokat használták ki az ebben az időszakban megtelepedők. Nem kizárt, hogy szintén középkori datálású a megtalált, erősen szétszántott csontvázas temető (73915).

KUSTÁR ROZÁLIA

44. Bátaszék, Lajvér (Malomrét-dűlő) (KÖH 59096)

(Tolna megye) U, B, LT, Rő

2008. július 28. és 2009. március 31. között feltárást végeztünk az épülő M6 autópálya Szekszárd–Bóly közötti szakaszára eső lelőhelyen (M6 TO-46). A kutatást két beruházás indokolta: az 5603 sz. elkerülő út, valamint a Lajvér-patak medrének építése. A feltárást két egymáshoz közeli felületen folytattuk, 6800 m²-en.

A késő neolit lengyeli kultúrához köthető telep vizsgált területén előkerült 55 zsuporított csontvázas sír némelyike gazdag melléklettel rendelkezett. A sírokba helyezett kőeszközök mellett több sírban faragott gyöngyök, csonteszközök, vörös festésű csótalpas tálak, bütyökdiszes kerámiaedények voltak. A temető területén két nagyméretű, gerendaváz, neolit ház maradványát is megtaláltuk, amelyek helyenként vágták a kisebb sírcsoportokban elhelyezkedő neolit sírokat.

A területen észlelt neolit kultúra rétegei fölött – és helyenként azokba beásva – kora bronzkori (5), késő vaskori kelta gödrök (26) és kora császárkori sírok (16) voltak. Az említett gödrök némelyikében talált nagy mennyiségű grafitos és szürke kerámiatöredék és az ugyancsak a területen észlelt kemence maradványai alapján feltételezhető, hogy a késő vaskorban a térségben található agyagot felhasználó, helyi igényeket kielégítő fazekasműhely működött.

A lelőhelyen feltárt vegyes rítusú temetőrészlet kora császárkori hamvasztásos sírjai az időszakra jellemző érem, mécses, üvegedény, ládika, kulcs mellékletekkel rendelkeztek. A sírok némelyike még egyértelműen a bennszülött lakosság viseletéhez köthető üvegpasztagyöngyöt és nyakpercet tartalmazott. A hamvasztásos sírok közelében előkerült, többségében melléklet nélküli nyújtott vázas sírok (14) is a római korhoz köthetők. Az utóbbi sírok egyikében talált gagát karkötő alapján feltételezhető, hogy a temető ezen részlete a Kr. u. 3. és 4. században volt használatban.

Az útállomás (mutatio)

A terület jelentős felfedezése volt az a római útállomás, amelyet csak részben tudtunk feltárni, ugyanis időközben a KÖH az épületet védetté nyilvánította. Ennek következtében az ide tervezett patak medrének

nyomvonala is módosult. A padlószintet és a falakat, falkiszedéseket minden helyiségben elértük, ami alapján az épület szerkezete is kirajzolódik, viszont további bontásokat nem végezhetünk. Így az esetleges korábbi fázisokról ill. átépítésekről nincs adatunk. A részben feltárt épületet dokumentálás után geotextillel fedtük le, majd visszatemetjük. Az anyag feldolgozása jelenleg is folyamatban van.

Az útállomás létesítésének indokai között nyilvánvalóan ott szerepeltek a kedvező terepadottságok. A terepviszonyokból következtethetően (miután ma is rendkívül mocsaras ez a terület) az épület közelében lehetett a Lajvér patakon átvezető átkelőhely, ill. Ny-i irányban a limesút, amelynek pontos vonala egyelőre nem ismert. Az 1980-as években a terület közelében előkerült mérföldkő alapján feltételezhető, hogy az említett útállomás közelében húzódott a limesút nyomvonala. Megjegyzendő, hogy Wosinsky Mór terepbejárásai során már említést tett egy római kori épület létezéséről ezen a területen.

Kihasználva a természeti adottságokat, az állomást egy magaslatra építették, amelyet egy 7–8 m széles kerítőárok határoltak. Az árok feltehetőleg vízvezető szerepet töltött be, ugyanis védelmi funkcióra utaló jelek nem mutatkoztak. Az árok által körbevett terület 42×43 m nagyságú, az épület ennek a területnek az É-i felén helyezkedik el.

A 34×19 m-es, téglalap alaprajzú épület 2,5 római láb (70–75 cm) széles tartófalakkal volt határolva. Az épületet belső válaszfalak tagolták további helyiségekre. Az egyes helyiségek terrazzo, ill. döngölt agyagpadlóval rendelkeztek, amelyek közül azonosítható volt egy megközelítőleg 15 m² alapterületű, hypocaustum fűtésrendszerrel ellátott fürdőhelyiség. A feltárást során előkerült érem és terra sigillaták jelentős része a Kr. u. 2. sz. végére és a 3. sz. első felére datálható, amely alapján az épület fénykora is erre az időszakra tehető.

GELENCSÉR ÁKOS – MAJERIK VERA – NICKLAS LARSSON

45. Bátaszék, Nagyorros

(Tolna megye) B, LT, A, Kö

Az M6 autópálya építéséhez kapcsolódóan a 169. km-szelvényben, Bátaszéktől Ny-ra a Belsőréti-patak-mellék-ág nevű vízfolyás völgyében két lelőhelyen végeztünk ásatást 2009-ben.

M6 TO-43. lh. (KÖH 74011): A patak K-i, meredekebb oldalán mintegy 12 500 m²-en 201 objektumot tártunk fel, amelyek közül legkorábbi a keltákhoz köthető, 13 gödör. A bennük talált kerámiatöredékek egyértelműen bizonyítják, hogy a „klasszikusnak” tartott (La Tène B/C) edényformákkal és készítési módokkal (finoman iszapolt, gyorskorongolt, bikónikus, ill. S-profilú, duzzadt peremű csuprok, tálak) ebben a régióban is együtt élt a kora vaskori hagyományokból ismert leletanyag (durvább anyagú, kézzel formált edények ujjbenyomkodással tagolt bordadísszel, bütyökkel). Az